

Joanna Sobiesiak

(Maria Curie-Skłodowska University, Poland)

<https://orcid.org/0000-0002-3590-5956>

e-mail: joanna.sobiesiak@mail.umcs.pl

Denar tzw. koronacyjny króla Władysława Przemyślidy i jego polityczno-kulturowe znaczenie¹

*The So-called Coronation Denarius of King Władysław the Premyslid and its
Political and Cultural Significance*

ABSTRACT

The article deals with the coins of the Duke and King Ladislaus II (I) of Bohemia, as elements of display of power. The denar around which the lecture focuses on is the so-called coronation denar of King Vladislav. Minted probably in 1158 or not much later,

PUBLICATION INFO				
			UMCS UNIWERSYTET MARIA CURIE-SKŁODOWSKIEJ	e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060
				
THE AUTHOR'S ADDRESS: Joanna Sobiesiak, the Institute of History of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, 4A Maria Curie-Skłodowska Square, Lublin 20-031, Poland				
SOURCE OF FUNDING: The article was written within the framework of the National Centre of Science Opus 13 project number 2017/25/B/HS3/02442: Tradition about the victory of King Vladislav I's army at Milan (1158) as a component of Czech medieval and modern historical memory				
SUBMITTED: 2024.02.16	ACCEPTED: 2024.07.11	PUBLISHED ONLINE: 2024.10.22		
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh		EDITORIAL COMMITTEE E-mail: reshistorica@umcs.pl		
 DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS		 EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES		

¹ Tekst powstał w ramach projektu NCN Opus 13 numer projektu 2017/25/B/HS3/02442: *Tradycja o zwycięstwie wojsk króla Władysława I pod Mediolanem (1158 r.), jako składnik czeskiej średniowiecznej i nowożytnej pamięci historycznej.*

it was intended to legitimise the royal power of this Premyslid over Bohemia. This attribution allows for a new interpretation of the iconography on the obverse of this coin. The throning figure is not necessarily identified with Frederick Barbarossa, it could be a figure/symbol embodying sacred, imperial power.

Key words: denarius, Ladislaus II, Premyslids, minting

STRESZCZENIE

Artykuł dotyczy monet księcia i króla czeskiego Władysława II (I), jako elementów ostentacji władzy. Denarem, wokół którego koncentruje się wykład, jest tzw. koronacyjny denar króla Władysława. Wybity prawdopodobnie w 1158 r., lub niewiele później, miał legitymizować władzę królewską tego Przemyślidy nad Czechami. W artykule dopuszcza się nową interpretację ikonografii pomieszczonej na awersie monety. Tronująca postać niekoniecznie musi być identyfikowana z Fryderykiem Barbarossą, może to być postać/symbol uosabiająca sakralną, cesarską moc.

Słowa kluczowe: denar, Władysław II, Przemyślidzi, mennictwo

Panowanie władcy czeskiego Władysława II (1140–1172) można nazwać niezwykłym, tak ze względu na wypadki z okresu jego rządów, jak i przez niespotykane monety, których był emitentem. Ten Przemyślida otrzymał tytuł królewski w czasach, kiedy jeszcze w Czechach nie istniała zinstytucjonalizowana monarchia, a godność królewską nadawał Przemyślidom władca Rzeszy, dodajmy sporadycznie i interesownie. Władysław był drugim przedstawicielem dynastii, który dostąpił tego zaszczytu. Za jego rządów Czesi kilkakrotnie wyprawiali się zbrojnie do Włoch, początkowo odnosząc sukcesy. Jednak temu, wydawałoby się, potężnemu dynastie nie udało się przekazać władzy synowi, mimo że, rzecz niespotykana, abdykował na jego korzyść. Chcemy wykazać, że jeden z typów denarów, odwołujący się bezpośrednio do faktu podniesienia Władysława do godności królewskiej, miał przede wszystkim służyć legitymizowaniu i umocnieniu jego władzy pośród własnej wspólnoty.

Mennictwo doby panowania Władysława Przemyślidy można podzielić na kilka grup. Punktem odniesienia będą tu: chronologia wybita monety, jej ikonografia i wreszcie odniesienia do obszarów znajdujących się w polu zainteresowania politycznego Władysława. Z punktu widzenia chronologicznego dzieli się denary Władysława na te wybite przed koronacją królewską, czyli z okresu książęcego (1140–1158), i te emitowane po zdobyciu godności królewskiej (1158–1172). Monety z okresu książęcego nie wyróżniają się niczym szczególnym pośród denarów emitowanych w Czechach około połowy XII w. Czescy numizmatycy sądzą, że w tym pierwszym okresie swojej władzy książę posługiwał się wzorcami stempli, z których korzystał poprzedni książę Sobiesław. Sądzi się nawet, że denary Władysława były wybijane przez tych samych mincerzy, którzy

pracowali dla jego poprzednika. Napisy w otoku omawianych monet niosą tylko imię Władysława i książęcy tytuł DUX². Natomiast na denarach emitowanych po 1158 r. znajdujemy w opisie lub napisie tytuł REX.

Interesująco wypada przegląd ikonograficznych motywów występujących na monetach bitych przez tego dynastę. Spotyka się na nich oczywiście ikonografię odnoszącą się do motywów chrześcijańskich (motywy chrztu, znaku krzyża czy aniołów), antycznych, architektonicznych. Występują też wizerunki postaci mające uosabiać patronów dynastii i kraju, świętego Wacława i świętego Wojciecha³. Do wątku świętych patronów na Władysławowych denarach jeszcze wrócimy.

Wśród badaczy przyjęło się nazywać jeden z denarów emitowanych przez króla Władysława denarem koronacyjnym⁴. Należałoby sądzić zatem, że został wybity w roku 1158 lub niewiele później⁵. Na awersie ma on wyobrażenie tronujszej osoby w koronie i z berłem w ręku, którą umieszczono centralnie i która podaje lewą ręką koronę podchodzącej w pokornej pozie z prawej strony postaci, która wyciąga po nią obie ręce. Napis w otoku awersu czytany jest przez numizmatyków czeskich jako: REX WLADI. Na rewersie znajdujemy wyobrażenie św. Wacława, patrona dynastii Przemyślidów. Święty został przedstawiony z włócznią z proporcem w prawej dłoni. Za plecami postaci widoczny jest krzyż. W otoku monety umieszczono napis VVENZELVS⁶. Monety te występują w jednym typie i wariantach i nie odbiegają wagą od innych bitych przez Władysława (0,78–0,85 g). Pochodzą z czterech znalezisk na terenie Czech. Z miejscowości Roztoky (tu odnaleziono największą liczbę denarów koronacyjnych Władysława), dwóch skarbów z terenu Pragi (w obu

² L. Polanský, M. Másek, *Ikongrafie ražeb a stručný přehled mincovnictví Vladislava II.*, w: *Vladislav II. druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace*, red. M. Mašek, P. Sommer, J. Žemlička, Praha 2009, s. 116–124, tu s. 117; F. Cach, *Nejstarší české mince*, t. II, Praha 1972, nr 587–598.

³ L. Polanský, M. Másek, *op. cit.*, s. 118–120. Już z początku XII w. znane są monety, na których wyobrażenia Wacława i Wojciecha występują równocześnie. Vide: P. Radoměrský, V. Ryneš, *Společná ucta sv. Václava a Vojtěcha zoláště na českých mincích a její historický význam*, „Numismatické listy” 1958, 13, s. 35–48.

⁴ Z. Petráň, *Denár Vladislava II s nápisy*, w: Pavel Radoměrský, *Sborník numismatických studií k 75. výročí narození*, red. L. Polanský, Praha 2002, s. 22–29.

⁵ Z nową interpretacją wystąpił czeski badacz Michal Mašek. Sugeruje on, że denar ten mógł zostać wyemitowany ok. 1172 r., ponieważ wtedy została ukończona budowa mostu na Wełtawie, zwanego mostem Judyty. Na jednym z filarów wieży po stronie Malostranské wyryto, bardzo dobrze znany relief ukazujący dość podobną scenę. Cf.: M. Mašek, *Korunovace Vladislava II. ve světle numismatických objevů. Král Vladislav a Judita královna*, „Dějiny a současnost” 2005, 27, 8, s. 10.

⁶ F. Cach, *op. cit.*, t. II, nr 600.

znajdowała się niewielka liczba monet, obok całych denarów odnaleziono 28 połówek i 10 odłamków interesującej nas monety) i z jednego nieznanego miejsca. Wszystkie skarby ukryto pomiędzy 1160 a 1173 r., zostały odnalezione w drugiej połowie XIX w.⁷

Wśród czeskich badaczy panuje zgodność co do interpretacji wyobrażeń na awersie. Postać na tronie to cesarz Fryderyk Barbarossa, zaś zbliżającym się do niego z lewej strony mężczyzną ma być Władysław Przemysłyda⁸.

Klasyczna interpretacja ikonografii na tej monecie sprowadza się, krótko mówiąc, do stwierdzenia, że wyobrażenie miało podkreślać i symbolizować zależność polityczną króla Władysława od Rzeszy, a precyzyjniej rzecz określając, od Fryderyka Barbarossy⁹.

Chcemy zaproponować inną interpretację tej sceny niż tylko akt przekazania korony, a jednocześnie zaznaczenia podległości Przemysłydy w stosunku do Barbarossy. Witold Garbaczewski zauważył, że należy się zastanowić, dlaczego Władysław zdecydował się, aby zostać pokazanym jako osoba korzająca się przed postacią siedzącą na tronie¹⁰. Miała to być wszak moneta afirmująca jego podniesienie w strukturze władzy ówczesnej elity politycznej. W. Garbaczewski nadmienił, że Przemysłyda mógł ograniczyć się do wzorców stempla ukazujących go tronującego w koronie, aby podkreślić fakt otrzymania tytułu królewskiego. Skoro postanowiono wyemitować denar z tak różną ikonografią, musiał stać za tym inny powód niż tylko przekazanie informacji o tym, kto uczynił Władysława królem. Zwraca uwagę, że napis w otoku awersu przynosi odwołanie tylko do króla Władysława, nie ma żadnego odniesienia do osoby cesarza. Już samo to musi skłaniać do zastanowienia, chociaż awers niósł zawsze nazwę pana mennicznego, to brak odniesienia w legendzie do Fryderyka Barbarossy, osoby o wiele ważniejszej w kontekście politycznym od króla czeskiego, jest trudny do wytłumaczenia. Wspomniany wyżej badacz zaproponował, aby wizerunku tronującej postaci na awersie monety nie identyfikować z Fryderykiem Barbarossą¹¹. Zwrócił uwagę, że

⁷ *Ibidem*, znalezisko nr 194, 280, 285, 300.

⁸ L. Polanský, M. Másek, *op. cit.*, s. 119; Z. Petráň, M. Másek, *Tzv. nápisový denár Vladislava II. v historických souvislostech*, w: *Vladislav II. druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace*, red. M. Mašek, P. Sommer, J. Žemlička, Praha 2009, s. 125–133, tu s. 127.

⁹ J. Žemlička, *Čechy v době knížeci (1034–1198)*, Praha 1997, s. 239.

¹⁰ W. Garbaczewski, *Książę, król i cesarz. Denary Bolesława Kędzierzawego i Władysława II (I) Przemysłydy z wizerunkiem Fryderyka Barbarossy*, „Wiadomości Numizmatyczne” 2017, 61, 1–2, s. 135–151, tu s. 141–142.

¹¹ Znamy egzemplarz monety z tego samego okresu, na której niedawno również zakwestionowano identyfikację postaci. Chodzi tu o denar Bolesława Kędzierzawego nazywany wśród badaczy „cesarskim”. Na jej rewersie wyobrażono tronującą postać

wyobrażenie tronującej postaci identyfikowane jest jedynie na podstawie towarzyszących jej insygniów władzy, może zatem w zamyśle emitenta monety nie przedstawiono tu określonego cesarza, ale „upostaciowienie cesarskiej potęgi”. Osoba-cesarz, jako symbol najwyższej władzy, była uosobieniem zarówno potęgi ziemskiej, jak i *sacrum*. Do niej mógł odwoływać się Władysław, chcąc legitymizować swój królewski tytuł przed Czechami. W takim kontekście zrozumiała staje się wyobrażona na monecie pełna pokory postawa Przemysłidy¹². Wszak władza cesarska stanowiła odbicie władzy boskiej¹³.

Interpretacja taka jest bardzo przekonująca, mocno wspierają ją ustalenia na temat odbioru podwyższenia królewskiego Władysława przez Czechów. Jak wiemy, godność królewska zarówno Wratysława, jak i Władysława nie była jeszcze otaczana sakralną tradycją¹⁴. Przekazy źródłowe z epoki nie informują też o dopełnieniu koronacji Władysława w wymiarze sakralnym. Pojawiają się jedynie wykoncypowane teorie historyków, że pomazania królewskiego miał udzielić Przemysłidzie biskup Daniel podczas Hoftagu w Ratyźbonie¹⁵. Jednak fakt, że gloryfikator rządów Władysława, współczesny mu Wincenty z Pragi, nie informuje o tak ważnym dopełnieniu koronacyjnego rytu, nasuwa podejrzenia, że do niego nie doszło. Warto przypomnieć, że pierwszy czeski król Wratysław otrzymał sakrę z rąk arcybiskupa trewirskiego Egilberta w stolicy swojego władztwa w Pradze¹⁶. Możliwe, że brak publicznego, sakralnego potwierdzenia królewskiej władzy mógł skłonić Władysława do wyemitowania monety, której ikonografia podkreślała legalność jego korony, którą zesłała mu „siła wyższa” upostaciowiona w symbolicznej postaci cesarza. Martin Wihoda odnosząc się do ikonografii interesującego nas denara, choć identyfikuje tronującą postać jako Fryderyka Barbarosę, to jednak traktuje monetę jako wyraz potwierdzenia/umocnienia godności królewskiej Przemysłidy przed poddanymi¹⁷. Podobnie M. Pauk przyznaje, że

z atrybutami władzy: korona, berło, liść palmy, jabłko. Bardzo długo w nauce postać ta była odczytywana jako wyobrażenie cesarza Fryderyka Barbarossy. Inną interpretację zaproponowała M. Biniś-Szkopek. Vide: M. Biniś-Szkopek, *Bolesław IV Kędzierzawy – książę Mazowsza i princeps*, Poznań 2009, s. 152–154.

¹² *Proskinesis*, w: *Lexikon der christlichen Ikonographie*, t. 3, Rom–Friburg–Basel–Wien 1971, k. 462–465.

¹³ Cf. W. Garbaczewski, *op. cit.*, s. 142–143.

¹⁴ M. Wihoda, *První česká království*, Praha 2015, s. 280.

¹⁵ J. Žemlička, *Čechy*, s. 239, 258.

¹⁶ Donosi o tym kronikarz Kosmas w swojej kronice, który przecież szczerze nie lubił Wratysława. Vide: *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*, wyd. B. Bretholz, MGH *Scriptores rerum Germanicarum*, Nova series, t. II, Berlin 1923, II 37–38, s. 135–140.

¹⁷ M. Wihoda, *První*, s. 175.

denary Władysława II powstałe około 1158 r. upamiętnić miały nie tylko sam akt wyniesienia na tron, ale poinformować poddanych o nowym statusie ich władcy jako pomazańca Bożego¹⁸.

Potrzeba umocnienia tytułu królewskiego i uzyskania jego akceptacji przez możnych czeskich była w istocie kluczowym elementem polityki Władysława. Pozwolę sobie stwierdzić, że była ważniejsza od przychylności Fryderyka Barbarossy, który, tak jak i jego poprzednicy na tronie Rzeszy, bardzo instrumentalnie i interesownie lokował swoją przychylność po stronie tego czy innego przedstawiciela dynastii Przemyślidów. Otóż w Czechach doby Przemyślidów bardzo mocno przestrzegana była zasada udziału możnych w wyborze władcy¹⁹. Próby obejścia tego prawa przez różnych przedstawicieli dynastii zawsze kończyły się niepowodzeniem. I o ile to możni wybrali Władysława na swojego monarchę, o czym za chwilę szerzej, o tyle przyjęcie korony przez Władysława dokonało się bez ich wiedzy, tak jak bez ich wiedzy i zgody Władysław obiecał Fryderykowi uczestnictwo w wyprawie do Italii. O tych wypadkach obszernie informuje nas Wincenty z Pragi, dodając przy tym wiadomość o kłopotach, jakie spotkały Władysława, kiedy przystąpił do kompletowania oddziałów na włoską wyprawę²⁰. Wreszcie o znaczeniu uznania przez możnych najmocniej przekonał się Władysław u schyłku panowania, kiedy możni woleli uznać władcą jego bratanka Sobiesława II niż syna Fryderyka²¹. Oczywiście można by wskazać, że to cesarz Fryderyk nadał Sobiesławowi Czechy w lenno, ale przecież znamy przypadki w historii Czech, gdzie uznanie przez władcę Rzeszy/cesarza nic nie znaczyło wobec oporu możnych.

Wszystkie przytoczone powyżej argumenty, w moim przekonaniu, wspierają tezę o szczególnym, sakralizującym wymiarze ikonografii tzw. królewskiego denara króla Władysława. Zresztą i inny niezwykle emitowany przez niego denar miał mocno podkreślać wyjątkowość władzy królewskiej Władysława. Jest to tzw. denar z napisami. Badacze sądzą, że również został wybity z okazji intronizacji Władysława²². Na monecie tej w otoku nie umieszczono żadnych znaków/liter, natomiast w polu monety, na obu jej stronach, w czterech rzędach znajdują się litery. Na

¹⁸ M.R. Pauk, *Moneta w kulturze politycznej średniowiecza. Wokół ikonografii denarów czeskich z pierwszej połowy XII stulecia*, „Kwartalnik Historyczny” 2012, 119, 2, s. 469.

¹⁹ M. Kulecki, *Ceremoniał intronizacyjny Przemyślidów w X – XII wieku*, „Przegląd Historyczny” 1984, 75, s. 441–450.

²⁰ *Vincentii canonici Pragensis Annales*, FRB II, wyd. J. Emler, Praha 1874, s. 401–460, tu s. 424, 428.

²¹ J. Žemlička, *Čechy*, s. 257.

²² J. Hásková, *Česká mince v době románské*, Cheb 1975, s. 14–15.

awersie wybito litery: REX – VVLAD – ISLA – VS, natomiast na rewersie IV – DITA – REGI – NA²³. Jest to więc moneta niosąca imię króla i jego małżonki. Numizmatycy podkreślają, że to niespotykany typ monety nie tylko w czeskim średniowiecznym mennictwie, ale również w europejskim mennictwie XI i XII w.²⁴ Owszem, występowały np. u Piastów monety z poziomym napisem, ale niosły tylko imię księcia i to na jednej stronie monety. Tu mamy mocne podkreślenie godności królewskiej małżonki Władysława – Judyty. Na innym typie denarów Władysława wyobrażona jest na rewersie Judyta na tronie z koroną na głowie, podczas gdy na awersie mamy wyobrażenie tronującego Władysława²⁵. Sądzić należy, że intencją sporządzenia takiej ikonografii była chęć podkreślenia królewskości nie tylko Władysława, ale również jego żony. Koncepcja ta miała zapewne wspierać dążenia Władysława do pokazania siebie poddanym jako kompletnego władcy. Sakralizowała godność obojga małżonków i mogła sugerować, że władza nad Czechami powinna pozostawać w linii potomków Władysława.

Zdaje się, że Władysław był dobrze zorientowany w potencjale komunikacyjnym, który zawierał się w symbolicznej ikonografii emitowanych przez niego monet. Aby umocnić naszą tezę, chcemy przywołać na zakończenie jeszcze jeden przykład ikonografii Władysławowego denara, którego celem było wzmocnienie pozycji panującego. Jest to moneta pochodząca z okresu władzy książęcej tego Przemyślidy, która niesie na rewersie wyobrażenie św. Waclawa. Odrys „Waclawowego” denara oznaczonego w katalogu F. Cacha numerem 617 przynosi na rewersie przedstawienie tronującej postaci trzymającej tarczę i włócznię z proporcem. Napis w otoku nie pozostawia wątpliwości, że mamy do czynienia z wyobrażeniem świętego Waclawa, na awersie widzimy tronującą postać męską, a w otoku odczytać można imię Władysława z tytułem DUX. Sądzymy, że z wykorzystaniem wyobrażenia osoby świętego Waclawa wyemitowany został denar, za pomocą którego Władysław legitymizował swoją świeżą władzę nad Czechami.

Święty Waclaw był czeskim księciem z dynastii Przemyślidów. Panował w pierwszej połowie X w. Jak głosi legenda, zginął z ręki brata,

²³ F. Cach, *op. cit.*, t. II, nr 601.

²⁴ Z. Petrůň, *Denár Vladislava II s nápisy*, s. 24. Wcześniej w Czechach pojawiły się monety, gdzie na jednej ze stron umieszczano tylko napisy. Są to denary z czasów rządów księcia Jaromira i jego brata Udalryka. Jednak zaopatrzone są w, można stwierdzić, ponadczasowe napisy: PRAGA i VENCEZLAVS SCS. F. Cach, *op. cit.*, t. II, nr 273, 274, 275, 281, 282, 285, 286, 291 i 292.

²⁵ *Velké dějiny zemi*, s. 620.

Bolesława, tego, który objął po nim tron jako Bolesław I²⁶. Bardzo szybko Waclaw awansował na patrona dynastii i wszystkich Czechów²⁷. Określany jest mianem *rex perpetuus* – czyli władcą stale panującym i czuwającym nad przemysłdzkim władztwem i gwarantem pokoju w państwie dla Czechów²⁸. Przez książęcą funkcję, którą Waclaw sprawował nad Czechami, jego sakralna moc miała oddziaływać na sprawy całego przemysłdzkiego państwa.

Są dowody na to, że Czesi odwoływali się do św. Waclawa w trudnych momentach swoich dziejów. Oto kronikarz zwany Kanonikiem Wyszehradzkim w pierwszej połowie XII w., opisując zwycięską dla Czechów bitwę pod Chlumcem z 1126 r., podał, że w bitwie wspierał ich święty Waclaw²⁹. Dlatego też umieszczenie wizerunku tego świętego, połączonego z imieniem księcia Władysława, miało zapewne daleko idący wymiar ideologiczny i polityczny. Moneta średniowieczna stanowiła w XII w. bez wątpienia najbardziej masowe medium komunikacji między rządzącymi a rządzonymi. Służyła więc jako swego rodzaju przekaznik treści związanych ze stosunkami władzy³⁰. Nasuwa się refleksja, że za pomocą symboliki odnoszącej się do osoby świętego księcia Przemyśłidy Władysława pragnął uprawomocnić swoją władzę nad Czechami. Objął przecież rządy w co najmniej dwuznacznych okolicznościach. Jego wielki poprzednik, zwycięzca spod Chlumca, książę Sobiesław I, jeszcze za swojego życia zapewnił następstwo swojemu synowi Władysławowi. W maju 1138 r. Sobiesław pojawił się przed obliczem króla niemieckiego w Bambergu. Głównym powodem spotkania była prośba skierowana do Konrada III o nadanie synowi – Władysławowi – Czech w lenno, co też się stało³¹. Zabiegi Sobiesława na niewiele się zdały, ponieważ po jego śmierci czescy możni oddali tron właśnie Władysławowi II, synowi rodzonego brata Sobiesława, Władysława I. Paradoksalnie wybór Władysława na władcę

²⁶ D. Třeštík, *Počátky Přemyslovc. Vstup Čechů do dějin (530–935)*, Praha 1997, s. 194–195, 312–348.

²⁷ Jak się przypuszcza, propagatorem kultu św. Waclawa był cesarz Otton II. Dowodem na szybki rozwój kultu Waclawa jest powstały w latach siedemdziesiątych X w. jego żywot, tzw. *Žywot z Wolfenbüttel*. Vide: W. Berschin, *Biografie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, IV/1. (920–1070), Stuttgart 1999, s. 87–93.

²⁸ D. Třeštík, *Mír a dobrý rok. Státní ideologie raného přemyslovského státu mezi křesťanstvím a „pohanstvím“*, „Folia Historica Bohemica“ 1988, 12, s. 23–41; vide: F. Graus, *St. Adalbert und St. Wenzel. Zur Funktion der mittelalterlichen Heiligenverehrung in Böhmen, Europa Slavica – Europa orientalis. Festschrift für Herbert Ludat zum 70. Geburtstag*, Berlin 1980, s. 205–231.

²⁹ *Canonici Wissegradensis continuatio Cosmae*, ed. J. Emler, FRB II, Praha 1874, s. 201–237, tu s. 203–204.

³⁰ M.R. Pauk, *op. cit.*, s. 467–468.

³¹ J. Žemlička, *Čechy*, s. 226.

podyktowany był chęcią odsunięcia od władzy linii Sobiesława, która dla czeskich możnych była zbyt silna. Liczono, że nowy książę, bez silnego zaplecza politycznego, będzie wygodnym narzędziem w rękach możnych³².

Można pokusić się o stwierdzenie, że Władysław w momencie obejmowania tronu nie cieszył się w Czechach szczególnym poważaniem. Zapewne pamiętano jego postępowanie z 1135 r. Wspomniany już Kanonik Wyszehradzki doniósł, że książę Sobiesław w tym roku miał zamiar wyekspediować oddział, który miał wyruszyć do Włoch na prośbę cesarza. Na czele oddziału postawił książę swojego bratanka Władysława, niedawno odwołanego z wygnania. Władysław jednak uciekł z kompaniami, prawdopodobnie do Bawarii, zabierając ze sobą pieniądze na żółd otrzymane od Sobiesława³³. Co gorsza, krótko po objęciu władzy przez Władysława w 1142 r. wybuchł przeciw niemu bunt części możnowładztwa. Tron młodego księcia został uratowany tylko dzięki pomocy króla Rzeszy Konrada³⁴.

Wszystkie wymienione powyżej okoliczności pozwalają sądzić, że moneta, na której złączono imię księcia Władysława z wyobrażeniem świętego Waclawa, miała też inny cel niż tylko wspomnienie świętego przedstawiciela panującego rodu. Przywołanie opiekuna i patrona Czechów oraz dynastii Przemyślidów równocześnie z imieniem aktualnego księcia miało wskazywać, że Władysław ma przyrodzone prawo do zajmowania tronu czeskiego. Umacniało i legitymizowało jego władzę. W tym przypadku mennictwo średniowieczne pojawia się jako jeden z istotnych elementów szeroko pojętej kultury politycznej³⁵. Warto zaznaczyć, że na najstarszej znanej królewskiej pieczęci Władysława został umieszczony ten sam zestaw ikonograficzny. Na awersie pieczęci wyobrażono tronującego Władysława, a na jej rewersie również tronującego świętego Waclawa dzierżącego w prawej dłoni włócznię z proporcem³⁶. I o ile wyobrażenie świętego Waclawa występuje też na pieczęci Sobiesława I, o tyle nie znajdujemy tam monet niosących imię księcia i imię świętego.

Sądzimy, że w tym samym kontekście polityczno-ikonograficznym wyemitowano „królewski denar” Władysława Przemyślidy. Nie będą

³² J. Žemlička, *Křižovatky Vladislava II. Co mohl či nemohl druhý český král*, w: *Vladislav II. druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace*, red. M. Mašek, P. Sommer, J. Žemlička, Praha 2009, s. 17–27, tu s. 17.

³³ *Canonici Wissegradensis*, s. 224. Por. *Velké dějiny zemi Koruny České*, t. 1, red. M. Bláhová, J. Frolík, N. Profantová, Praha 1999, s. 512, 568–569.

³⁴ J. Žemlička, *Křižovatky*, s. 18.

³⁵ M.R. Pauk, *op. cit.*, s. 467; R. Kiersnowski, *Moneta w kulturze wieków średnich*, Warszawa 1998, s. 73.

³⁶ R. Nový, *Symboly české státnosti v 10.–12. století*, „Folia Historica Bohemica” 1988, 12, s. 47–59; *Velké dějiny*, s. 570–571.

zamykać swoich rozważań truizmem, jak ważna była ikonografia średniowiecznych monet. Chcę natomiast podkreślić intelektualną biegłość w posługiwaniu się symboliką władzy króla Władysława, który często bywa przedstawiany w literaturze jako tępe narzędzie polityki Fryderyka Barbarossy.

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

Printed sources (Źródła drukowane)

Cosmae Pragensis Chronica Boemorum, wyd. B. Bretholz, MGH Scriptorum rerum Germanicarum, Nova series, t. II, Berlin 1923.

Vincentii canonici Pragensis Annales, FRB II, wyd. J. Emler, Praha 1874.

Studies (Opracowania)

Berschin W., *Biografie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter*, IV/1. (920–1070), Stuttgart 1999.

Biniaś-Szkopek M., *Bolesław IV Kędzierzawy – książę Mazowsza i princeps*, Poznań 2009.

Cach F., *Nejstarší české mince*, t. II, Praha 1972.

Garbaczewski W., *Książę, król i cesarz. Denary Bolesława Kędzierzawego i Władysława II (I) Przemyślidy z wizerunkiem Fryderyka Barbarossy*, „Wiadomości Numizmatyczne” 2017, 61, 1–2.

Graus F., *St. Adalbert und St. Wenzel. Zur Funktion der mittelalterlichen Heiligenverehrung in Böhmen, Europa Slavica – Europa orientalis. Festschrift für Herbert Ludat zum 70. Geburtstag*, Berlin 1980.

Hásková J., *Česká mince v době románské*, Cheb 1975.

Kiersnowski R., *Moneta w kulturze wieków średnich*, Warszawa 1998.

Kulecki M., *Ceremoniał intronizacyjny Przemyślidów w X – XII wieku*, „Przegląd Historyczny” 1984, 75.

Mašek M., *Korunovace Vladislava II. ve světle numizmatických objevů. Král Vladislav a Judita královna*, „Dějiny a současnost” 2005, 27, 8.

Nový R., *Symboly české státnosti v 10.–12. století*, „Folia Historica Bohemica” 1988, 12.

Pauk M.R., *Moneta w kulturze politycznej średniowiecza. Wokół ikonografii denarów czeskich z pierwszej połowy XII stulecia*, „Kwartalnik Historyczny” 2012, 119, 2.

Petráň Z., *Denár Vladislava II s nápisy*, w: *Pavel Radoměřský, Sborník numizmatických studií k 75. výročí narození*, red. L. Polanský, Praha 2002.

Petráň Z., Mášek M., *Tzv. nápisový denár Vladislava II. v historických souvislostech*, w: *Vladislav II. druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace*, red. M. Mašek, P. Sommer, J. Žemlička, Praha 2009.

Polanský L., Mášek M., *Ikonografie ražeb a stručný přehled mincovnictví Vladislava II*, w: *Vladislav II. druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace*, red. M. Mašek, P. Sommer, J. Žemlička, Praha 2009.

Proskinesis, w: *Lexikon der christlichen Ikonographie*, t. 3, Rom–Frieberg–Basel–Wien 1971.

Radoměřský P., Ryneš V., *Společná ucta sv. Václava a Vojtěcha zvláště na českých mincích a její historický význam*, „Numizmatické listy” 1958, 13.

Třeštík D., *Mír a dobrý rok. Státní ideologie raného přemyslovského státu mezi křesťanstvím a „pohanstvím”*, „Folia Historica Bohemica” 1988, 12.

- Třeštík D., *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935)*, Praha 1997.
- Wihoda M., *První česká království*, Praha 2015.
- Velké dějiny zemi Koruny České*, t. 1, red. M. Bláhová, J. Frolik, N. Profantová, Praha 1999.
- Žemlička J., *Čechy v době knížecí (1034–1198)*, Praha 1997.
- Žemlička J., *Křižovatky Vladislava II. Co mohl či nemohl druhý český král*, w: *Vladislav II. druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace*, red. M. Mašek, P. Sommer, J. Žemlička, Praha 2009.

NOTA O AUTORZE

Joanna Sobiesiak – dr hab., profesor UMCS. Pracuje w Katedrze Antropologii Przekazu Historycznego UMCS. Jej główne zainteresowania badawcze koncentrują się na problematyce związanej z czeskim wcześniejszym średniowieczem. Szczególnie interesuje ją okres tzw. Czech książęcych X–XII w. Autorka książek: *Bolesław II Przemysłida. Pobożny buntownik i mąż znamienitej damy (+999)* (Kraków 2017, 2 wydanie); *Od Lechowego Pola (955) do Mediolanu (1158). W służbie monarchów Rzeszy. Relacje czeskich źródeł narracyjnych o wyprawach Przemysłidów* (Lublin 2011).

ABOUT THE AUTHOR

Joanna Sobiesiak – PhD with habilitation, professor at Maria Curie-Skłodowska University. She works in the Department of Anthropology of Historical Text at UMCS. Her main research interests focus on issues related to the Czech earlier Middle Ages. She is particularly interested in the period of so-called princely Bohemia 10th–12th century. Author of books: *Bolesław II Przemysłida. Pobożny buntownik i mąż znamienitej damy (+999)* (Kraków 2017, 2nd edition); *Od Lechowego Pola (955) do Mediolanu (1158). W służbie monarchów Rzeszy. Relacje czeskich źródeł narracyjnych o wyprawach Przemysłidów* (Lublin 2011).